

Orbán Károly

A kis karmester

Ebben a városban, egy megszokott hétfő estén, a villamosok zörögnek, az alkoholisták isznak, a háziasszonyok üzletzárásig bevásárolnak, a színházépület kocsijelzőjén pedig, mint erek a folyóba, úgy gyülekeznek az emberek, a rendes heti hangversenyre.

Amikor nagynevű vendégművész koncertezik, a szecesszióba oltott, neoklasszikus portikusz alatti feljáró feketélik a tömeget. A parasztkülső tűzoltók, bent, alig győzik tépni a jegyeket, bérletszelvényeket, vagy megakadályozni az ifjúság szemtelenebb tagjait a belógásban.

Most nem hirdettek vendégművészt. A hazaiak tartották szokásos koncertjüket a pénzért, amit a várostól kaptak.

Márpedig ettől nem melegszik át a lélek.

Kényelmes ütemben közeledtek a bejárati ajtóhoz és egymáshoz a *habitüék*, azaz a mindent meghallgató, mindig megjelenő, rendszerint bérletes törzshallgatók. Jobbára idős emberek ezek. A férfiak már messziről kalapot emelnek egymásnak, nem is annyira az üdvözlés, mint inkább a rítus kedvéért. A széles gesztus visszahat a lelkükre, s ettől *grandnak* érzik magukat. Az arcukra kiülő mosoly se a viszontlátás örömét fejezi ki, hanem a rosszul elfojtott önelégültségét. Hölgyeik, akik ugyanolyan idősek, mint ők, szertartásosan üdvözlik egymásban azt a valakit, akik hajdanán voltak. Jobbadán világos ballonseidert és fekete csipkekesztyűt viselnek, a hajuk fehér, és karjukra akasztva retikült fityegtetnek.

Előzékenyen tessékeli egymást előre.

Ilyenkor minden mozdulatnak legalább akkora a jelentősége, mint annak a tudatnak, hogy nemsokára zenét hallgatnak.

A bécsi stílusú előcsarnokban, tekintettel az esemény jelentéktelenségére, nem gyújtottak fel minden lámpát. A pillérfők, ágyékból szoborba szökött, meztelen tritonjai, csörgődobot emelő pástrolánykái, hosszú árnyékot vetnek a kosárvés, emeleti feljárók felé. A lépcsőfordulókra állított csóréfenekű, kandelábert emelő bronz Cupidók mézszínű fénytől foltosak.

A város zenekritikusa, a bordóbársonnyal bevont kanapé előtt, heves gesztusokkal magyaráz valakinek valamit. Ő hivatalból ilyen: heves, nyugtalan és magyaráz. Ha nem ilyen lenne, nem volna a város zenekritikusa. Valószínűleg keskeny kezét, a nála másfél fejjel alacsonyabb alak akár be is kaphatná, oly közel cikáznak a hosszú, csontos ujjak a szájához.

Az előcsarnokból nyíló oldalhelyiségben, a büfépult mögött, Gyuri sétál ide-oda, le s fel, mint kakas a szemétdombján. Kék köpenyt visel, fején keleti fejedő. Mindenki ismeri, mindenki nevén szólítja. Most épp szódavizet fröccsent az előre kimért szörpre, a sörös kriglikben, melyek egy átluggatott, duplafenekű bádogtálcán sorakoznak a pult bal sarkában. A pult közepén, üvegezett szekrénykében, csokoládék és egyéb nyalánkságok. A jobb sarok a presszógépé.

- Mindjárt jövök, kérem! – szól rá Gyuri, éles hangon, a kávéért türelmetlenkedőkre. – A szódavizes szörpök önöknek készülnek, a szünetre. Igen fontos cselekmény ez kérem!

Ebbeli munkájától Gyurit még a felberregő csengő se tudja elszakítani.

A korábban jött *habitüék* elfoglalták helyeiket a teremben. A földszinti, középső ülésor negyedik sorában ott ül a mindig *rose-bombon* ruhát viselő kövér hölgy. Dagadozó hájtömegéhez „jobb” szint nem is választhatott volna.

Az emeleti jobb harmadik páholy mellvédje mögött, egyenes derékkal feszül a sziklaarcú nő. Zöld színű ruhát hord, a haja mahagóni. Barna bőré, kemény arcán idegen tárgy a szemüveg. Pillantása, mellyel a földszinten ülőket méregeti, csak hidegebb lesz tőle.

Az emeleti bal egyes páholy törzshallgatója, a karját mellén mindig összefonó francia tanárnő, most nem jött el. Helyén egy diószínű öltönyös, szemüveget viselő férfi forgatja ide-oda a fejét. Mindenre odanéz. Minden bizonnyal idegen. Az is lehet, hogy külföldi. Nem készülhetett el idejében a vacsora, s a francia tanárnő odaadhatta neki a bérletet mondván: „Menj el a koncertre, igen szép a terem.”

Bőgő nyájként behangol a zenekar. Majd az első hegedűsök bal térdükre helyezik a hangszeret, a vonót

a kottatartóra, és lábukat szétvetve, a legteljesebb nyíltsággal bámulják a közönséget. Időnként összehajolva kommentálnak egy-egy bejövőt. Ha kell, fel is kacagnak.

Aztán a sziklaarcú tapsolni kezdett. Az idegen a zenekar felé fordult. „Nyilván a karmestert üdvözli a taps” – gondolta, és összeverte a tenyerét. Ám elbizonytalanodott, és csattanás előtti nyitottságban felejtve a kezét értetlenül bámult a szikla arcúra.

Nem vette észre, hogy a színpadi portál tövében, majd az állványok között egy törpe poroszkál a karmesteri dobogó felé.

Nem így a *habitüék!* A nézőtéren és a mély páholyokban szétszóródott idős asszonyok sugárzóan csillogtatták szemüvegeiket: a pulpitusok között sompolygó törpe a helyi filharmonikus zenekar rendes karmestere volt. Termete nem lehetett nagyobb, mint egy tízéves gyereké. Járása mégse volt törpeszerű! Kicsi, frakkos alakja még olyankor is méltóságot hirdetett, amikor nehézkes mozdulattal a dobogóra hágott.

A diószín öltönyös meghökkent. Több dioptriás szemüvege, mint két kiguvadó szemgolyó meredt a dobogón álló zenekarvezető fényesen csillogó, szárazbőrű profiljára.

A közönség elé álló kis karmester kicsi arcán mosolygó alakzatot öltött a héjazat, mégis végtelen, soha ki nem törülhető szomorúság áradt belőle.

„Olyan, mint egy múmia!” – állapította meg lencséi mögött az idegen.

Mély meghajlással köszöntötte a sereget, de úgy egyenesedett fel, majd fordult a zenekar felé, mint aki maga mögött hagyja a pózt. „A meghajlás is csak maszok. Oda állítom elétek. Mert erre van szükségetek. Élő valóm mögötte rejtezik” – leplezte le magát, eléggé világosan, a mozdulat. Koncertkezdés előtti gesztusait csak a kötelességtudat és a megszokás állította célszerű rendbe. Felkapta a karját, mint aki frissességre akarja serkenteni a zenekart és magát, de a vezérlőpult tartó pulpitus, bármennyire is hozzá igazították a természetéhez, kissé magas volt. A karmesteri pálca beleakadt a szélébe, és leesett a földre.

Az első csellista mosolygó szemtelenséggel nyújtotta vissza neki.

Karmesterünk régóta utálta ezeket az érdektelenségbe fulladó, rendes heti koncerteket. Elidegenedett a gyakran ismételt, mások által előírt zeneművektől. A próbák se nyújtottak kielégülést számára. A zenekar tisztelete régóta adminisztratív jellegű volt iránta, nem a közösen végzett munka szentsége, vagy a műből áradó szellem kiváltotta odaadás diktálta.

Gépiesen pillantott a partitúrába, gépiesen intett be, gépiesen haladt tovább.

A hedgűk kitarított tremolója fölött hosszan kígyózott az oboák és brácsák felé a klarinét által bemutatott főtéma. A dallam mintha elszakadt volna a hangszertől... Mintha a hangszer is elvált volna a zenésztől... Mintha az előadott szimfónia is idegen hangtömeg lett volna... Valahol távol, egy másik dimenzióban, egy másik térben szólt... Mintha a klarinét hangürege, fája, billentyűzete szenvedett volna a rábizott dallamtól. Nem a hangszer hangjai voltak ezek.

Furcsa egyedülként ébredt magára a kis karmester. Ott állt egy zenekarral szemben, melynek tagjai végezték a munkájukat, de magukban napfényes tájakon, kék tengerrel körülvett szigeteken, pálmafák alatt sétáltak. Az előbb még fekete frakkok megbarnultak. A fehér ingmellek zöldes fényt tükröztek. Hatalmas fogorok csattogtak a szájukban. Az arcok is átalakultak. A hangszerek ide-oda mozogtak egy távoli szimfónia hangjaira, de hang nem jött belőlük. Mintha az várták volna, hogy megszólaltassa őket. Karjai az eléje rakott szimfónia ütemére mozogtak ugyan, de a hangulata nem illett a hangzó anyaghoz... Furcsán érezte magát... Mint amikor a sokévi fáradtságos munka, s a sok kísérlet igazolja a feltevést... A titok, végre, megadja magát... Csak egyetlen mozdulat kell ahhoz, hogy lélegzetállító újdonságosságában felmutassa!

Lehunyt a szemét.

Érezte, történnie kell valaminek ma este.

Mintha minden tárgy arra várt volna, hogy karmesteri pálccájával rámutasson... Hogy kiadhassa magából létezése hangját.

Régóta fogva tartotta a kis karmestert az a meggyőződés, hogy minden tárgy, minden dolog - röviden: LÉTEZŐ -, hangot rejt magában. Olyan hangot, amely mindenféle akarattól függetlenül van benne. A dolog, a tárgy - röviden: LÉTEZŐ - legbelsőbb lényegének a hangi megfogalmazódása ez... Beethoven, Liszt vagy Vivaldi, amikor a természetet szólaltatta meg, tulajdonképpen csak a hitét írta zenébe. Azt, amiről azt hitte, hogy a természet hangja - nem a lényeg... A LÉTEZŐ belső hangjának a meghallásához nem zenetudomány szükséges, még csak az se, amit ihletnek neveznek..., hanem a természetességnek, a leegyszerűsödésnek egy olyan végső állapota..., amelyről a kis karmester tulajdonképpen nem is hitte, hogy elérhető... Hidat verni rajtunk kívül álló lények felé? Közvetlen? Áttétel nélkül? Erőszak nélkül? Ugyan!

Hogy mi szüksége volt e hangok meghallására? Miként született meg egyáltalán az ideája e hangok létezésének? „Lesz idő – állította bizalmas baráti körben -, hogy azt a lehallgató készüléket is feltalálják majd,

amellyel egykori élőknek a környezetre rakódott hangját is meg lehet hallani... Például a szívdobogást..."

Arra a kérdésre, hogy mi szükség lesz ezekre a hangokra, a kis karmester hangulatától függő válaszokat adott. Hol azt mondta, hogy „semmi”, hol meg hosszas fejtegetésbe fogott arról, hogy a saját megszületése is valamilyen szükségszerűségnek a beteljesülése minden bizonnyal, ám ő ezt csak akkor vállalja, ha egyezik az ő individuális, belső, kényszer nélküli akaratával...

Eléggé zavarosak voltak ezek a magyarázatok. Általában harsány kacagásba, pohárkoccintásba fulladtak.

Most, ezen a koncerten, maga sem tudja pontosan mikor, hallani kezdte ezeket a hangokat. Először a zenészek kiabálása jutott el hozzá a fák alól: „Mester! Mire jó ez az egész? Hagyjuk abba már!” Elmosolyodott. Aztán a hegedűkben, brácsákban, bőgőkben lévő hangokat intette be karmesteri pálcája. De nem a jól ismert hegedű-, brácsa-, bőgőhangok voltak ezek! Hanem a hangszerek önálló létének a hangja! Külön-külön szólalt meg mindegyik. És egyik se hasonlított a másikra.

Aztán beléptek a pulpitusok... Felzengett a padló... A tűzoltóajtó vaskos vasa is vibrálni kezdett... Finoman... Éterien...

A zenekar sokáig nem vette észre, hogy a kis karmester végképp lemondott az előírt zenemű vezényletéről... Már csak a LÉTEZŐK szimfóniáját hallgatja... Az épp szünetelő hangszerelemek feltűnt ugyan a különös lelkesültség az arcán – rég nem tapasztaltak rajta ilyet –, de nem tulajdonítottak különösebb fontosságot neki. Visszatemetkeztek a kottákba és fűjták az előírtakat.

Akkor kezdtek egyenként leállni, amikor a karmesteri dobogó megmozdult, kissé felemelkedett, elszakadt a padlótól. Az első gondolkás meglepve észlelte a változást, pulpitudarsa, ahelyett, hogy fordított volna a kottán, fennakadt kézzel bámulni kezdett a magasba. Tekintetét követve ő is szája elé kapta a kezét, s a repülő kis karmesterre meredt.

A nézőtérén ülők egyszerre dermedtek meg. A dobogó elszakadt a színpadtól, és szelíd ívben, a kupolás terem geometriai központja felé kezdett úszni. Az ernyős lámpák sárga fénye megkövesedett. A páholyok domborulatán aranyló cirádák megsápadtak. A terem minden eleme, akárcsak egy Moholy-Nagy plasztika része, jól érzékelhető zsinórral kötődött a kis karmesterhez.

Halálos csendben követték a szemek a képtelen jelenséget.

Egyedül a kis karmester számára tűnhetett minden normálisnak: úgy vezényelt, mintha minden a legtokéletesebb rendben folya. Mozdulatai lendületesek voltak, a haja csapzott, az arca izzadt. Mint a régi időkben! A fásultság előtt!

Hamar kimerítette a teremben lévő LÉTEZŐK hangját. Szélesebb körre vágyott.

A koncerthallgatók haja égnek meredt a réműlettől: a termet borító kupola, akárcsak egy teáskannafedél, hirtelen megbillent, s a dobogó a kis karmesterrel, eddig sose tapasztal gravitáció vonzásában, kihussant a nyíláson. Pár pillanatig még a csillagos ég is látszott, ám a földél, sima mozgással vissza ereszkedett a helyére. Halkan csikordult is egyet, amikor végképp elhelyezkedett.

A bent maradtak nehezen ocsúdtak zsibbadt mozdulatlanágukból. Aztán, az életük minden eddigi törvényét felrúgó eseménytől, egyszerre elveszítették a fejüket és méltóságérzetüket. Idős hölgyek, lábukat átvetve az emeleti páholyok mellvédjén, le akartak ugrani a mélybe.

Idős urak rángatták vissza őket.

A zenekar tagjai, hangszereiket eldobva, menekültek a külvilágba.

A kis karmesterhez azonban nem jutott el a lárma. Másfajta hangzást hallgatott. Mágikus vesszejének az intésére felbúgott az utcácskákkal átluggatott hatalmas palota. Megszólalt a folyó, a kampókról lógó szalámik rögtönzött kórusa a folyóparti üzletben. Sívítva tört a magasba a győztes katona emlékműve. Zengtek a várost körülvéző dombok. Trilláztak a fenyők, kontrapunktikusan csatlakoztak hozzájuk a villamossínek...

A kis karmester átszellemülten suttozta: „Ez az! Végre! Igen!”

Dobogója oly biztosan állt a tér közepe fölött, mintha megszilárdult üvegtenger hullámtaréjára szállt volna. A tenger mélyén lévő létezők vidáman pislogtak rá, s ha karmesteri pálcája feléjük intett, hangot leheltek feléje. Nem képzeletbelieket! Hanem lényegük valóságos hangját! Mindent fel lehetett ismerni. A kicsi ember karmesteri pálcája, mint egy hadvezéri bot, különböző irányokba mutatott. Ellenállhatatlanul szólásra bírta a tárgyakat. S ezek, mintha gazdájukra leltek volna benne, katonákként engedelmeskedtek.

A hang-hadvezér nem tudott betelni a kivívott diadallal. Újabb és újabb hangforrásokra bukkant. Az igazság, a győzelmes igazság órája volt ez. Az eddig elzárt, de most fennen szárnyaló igazságé!

Lassan éjszakába fordult az est, majd vége felé kezdett járni, ám a kis karmester megdicsőülten vezényelt tovább. Keleten a Nap kezdte zengetni újszerű fanfárjait. A dombok éle fölött lilás lett az ég. A völgyek barnás, majd szilvakék sávokban nyújtózkodtak a gerincek között.

Kezdett szint váltani a világ!

A karmesteri emelvényt mintha szellőfuvintás érintette volna: kissé megbillent. Ám a kis karmester töretlen iramban vezényelt tovább. Aztán enyhe szellőkés érte a dobogót: a kis karmester megingott rajta. Távolról nem lehetett megállapítani, hogy mi volt előbb: a dobogó megbillenése-e, vagy a kis karmester megingása?

Közelről furcsa változás kezdett kiütközni az arcán. Mintha zavarodottság foglalta volna el az előbbi meggyőződés helyét. Karjai fáradt csápolással kavarták a levegőt.

Még mindig suttogott! De ez már fájdalmas, megtört suttogás volt.

„Ez az? A hangok, amiket hallok, valóban a dolgok hangjai? Vagy csak én hiszem ezt?”

*

Reggel volt már. A kis karmester a tér közepén, az emlékoszlop köré helyezett székek lábánál feküdt.

Kijöttek a mentők, de csak a halál beálltát tudták megállapítani csak. A mindig jelen lévő bámészkodóknak közelebb kellett húzódnuk hozzá, hogy az 1-es villamos elzörögessen a hátuk mögött.

Veres Gábor
munkája